

פרק 3 - משפחות, משקי בית ורמת חיים

מקורות והגדרות

לוחות 1-6, 25-26, 31: הלמ"ס, מפקד האוכלוסין 2008

- משק בית** - קבוצה של אנשים הגרים באותה דירה ויש להם תקציב הוצאות משותף למזון.
- משק בית משפחתי** - משק בית שיש בו אנשים בעלי קרבה משפחתית.
- משק בית לא משפחתי** - משק בית הכולל אדם אחד או קבוצת אנשים שאין ביניהם קרבה משפחתית.
- צפיפות דיור** - היחס בין מספר הנפשות הגרות בדירה לבין מספר החדרים בדירה. במניין החדרים בדירה נכלל סלון, אך לא נכללים מטבח, שירותים וחדר המשמש לעסק בלבד.

לוחות 7-8: הלמ"ס, סקר הכנסות משולב

עד שנת 2003 סופקו נתוני העוני לאוכלוסיית העיר תל-אביב-יפו על ידי המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון. מאותה שנה מפרסם המוסד לביטוח לאומי נתונים אלו ברמה כלל ארצית וברמת המחוז בלבד. החל משנת 2004 הנתונים מתקבלים מהלמ"ס. החל ב-2002 הנתונים כוללים את תושבי מזרח ירושלים הערבים.

הנתונים שהתקבלו לאוכלוסיית העיר לשנת 2011 מבוססים על סקר הכנסות משולב ועובדו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (נתונים אלו הם בני השוואה לנתונים שסופקו בעבר על ידי המוסד לביטוח לאומי).

סקר הכנסות נערך באופן שוטף החל בשנת 1965, על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. החל בשנת 1997 משלבת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את נתוני ההכנסות, המתקבלים מסקר "הוצאות משק הבית" יחד עם נתוני ההכנסות המתקבלים מ"סקר הכנסות", במערכת אחת שהיא "סקר הכנסות משולב". נתוני ההכנסות ותשלומי החובה מבוססים על "סקר הכנסות משולב", ואילו נתוני ההוצאות מבוססים על "סקר הוצאות משק הבית" בלבד.

הכנסה כספית ברוטו - כל ההכנסות הכספיות השוטפות ברוטו של משק הבית, לפני ניכוי תשלומי החובה (מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות). ההכנסה הכספית ברוטו כוללת את ההכנסות של כל בני משק הבית מעבודה שכירה או עצמאית, מרכוש, מריבית ודיבידנדים, מתמיכות וקצבאות ממוסדות ומפרטים, הכנסות מפנסיות וכל הכנסה שוטפת אחרת. לא נכללים תקבולים חד-פעמיים, כגון: ירושה, פיצויים וכו'. כמו כן, לא נעשו זקיפות בעבור הכנסות הנובעות משימוש בדיור עצמי, או בעבור סוגים שונים של הכנסות ב"עין" (הכנסות לא כספיות).

הכנסה פנויה (הכנסה נטו) - הכנסה כספית ברוטו של משק הבית (כמוגדר לעיל), לאחר ניכוי תשלומי החובה. נתוני ההכנסה נטו לא התקבלו ישירות ממשקי הבית שנחקרו, אלא חושבו על סמך נתוני ההכנסה ברוטו וכללי המס הנהוגים במדינת ישראל. ההכנסה נטו מחושבת לנפש סטנדרטית, ועל כן ההכנסה של משק הבית נטו מחולקת במספר הנפשות הסטנדרטיות של משק הבית.

- **נפש סטנדרטית**
גודל משק הבית משפיע על רמת החיים שאפשר לקיים מהכנסה נתונה. על מנת ליצור בסיס מתאים יותר להשוואת רמת החיים של משקי בית בעלי מספר נפשות שונה, נהוג להשוותם לפי הכנסה לנפש. מקובל גם להניח, שמספר הנפשות במשק בית אינו משפיע באופן אחיד ושווה על רמת החיים האפשרית מהכנסה נתונה, משום שקיימים, לפי אותה הנחה, יתרונות לגודל. לכן, נערכה (ע"י הלמ"ס) טרנספורמציה של מספר הנפשות לפי סולם אחיד. הסולם קובע כיחידת בסיס משק בית בן שתי נפשות; ככל שעולה מספר הנפשות, ניתן משקל שולי הולך ופוחת לכל נפש המתווספת למשק הבית. באמצעות סולם זה מתרגמים את גודל משק הבית למספר נפשות "סטנדרטיות". פירוט הסולם בלוח שלהלן:
- **קו העוני לנפש סטנדרטית**
ההכנסה לנפש סטנדרטית השווה ל-50% מההכנסה הפנויה החציונית לנפש סטנדרטית.

מעבר ממספר נפשות במשק בית למספר נפשות "סטנדרטיות"

מספר הנפשות במשק בית	מספר הנפשות "הסטנדרטיות"	"משקל" שולי לנפש	"משקל" ממוצע לנפש
1	1.25	1.25	1.25
2	2.00	0.75	1.00
3	2.65	0.65	0.88
4	3.20	0.55	0.80
5	3.75	0.55	0.75
6	4.25	0.50	0.71
7	4.75	0.50	0.68
8	5.20	0.45	0.65
+9	לכל נפש נוספת	0.40	

לוח 9: המוסד לביטוח לאומי, מנהל המחקר והתכנון

- **משפחה חד-הורית**
משפחה שבה הגידול היומיומי של הילדים בגיל 0-17 נעשה ע"י הורה אחד, שהינו רווק/ה, גרוש/ה או אלמן/ה. כאשר ההורה הוא רווק/ה או גרוש/ה, ייתכן שיש השתתפות בגידול הילד, במידה זו או אחרת, של בן הזוג (אם/אב של הילד) שאינו חי במשק הבית.

לוחות 10-18, 21-22, 30: הלמ"ס, סקר הוצאות משק הבית, 2011

- **משק בית**
קבוצת אנשים הגרים רוב ימות השבוע באותה דירה ויש להם תקציב הוצאות משותף למזון. במשק הבית נכללים גם בני משפחה שהם חיילים בשירות סדיר.
- **מפרנס**
אדם שעבד והשתכר לפחות יום אחד בשלושת החודשים לפני בואו של הסוקר למשק הבית.
- **הכנסה כספית ברוטו**
סך ההכנסות הכספיות השוטפות של משק הבית לפני ניכוי תשלומי החובה (מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות). הכנסה זו כוללת את כל ההכנסות מעבודה שכירה של כל אחד מבני משק הבית מעבודה שכירה או עצמאית, מרכוש, מריבית או מדיבידנדים, מתמיכות ומקצבאות ממוסדות ומפרטים, הכנסות מפנסיות וכל הכנסה שוטפת אחרת. לא נכללים תקבולים חד פעמיים כגון ירושה או פיצויים. כמו כן, ההכנסה לא כוללת זקיפות בעבור הכנסות הנובעות משימוש בדיור עצמי, או בעבור סוגים שונים של הכנסות ב"עין" (הכנסות שאינן כספיות).
- **הכנסה מהון**
סך הכנסות מרכוש בארץ ובח"ל; הכנסות מריבית על פיקדונות ועל אגרות חוב

- **תשלומי חובה**
המיסים הישירים המוטלים על ההכנסות השוטפות - מס הכנסה ותשלומים לביטוח הלאומי ולביטוח בריאות ממלכתי. תשלומים אלה חושבו על פי כללי המס הנהוגים במשק ולא התקבלו ישירות ממשקי הבית.
- **הוצאה כספית לתצרוכת**
ההוצאה שמשק הבית מוציא בפועל על צריכת מוצרים ושירותים, ללא אומדן ההוצאה על שירותי דיור ומכוניות.
- **הוצאה כוללת לתצרוכת**
סך כל התשלומים שמשלם משק הבית על קניית מוצרים או שירותים, וכן זקיפת הוצאה לצריכת שירותי דירה ורכב (שכן קניית מוצרים אלה מוגדרת כהשקעה ולא כתצרוכת). התשלומים כוללים לעיתים גם ריבית, דמי הובלה או התקנה. קניית מוצר נחשבת לפי יום קבלתו, וסכום הקניה **המלא** נחשב כהוצאה למוצר ביום הגעת המוצר לדירה, גם אם עד למועד זה שולם תשלום חלקי. ולכן, מקדמה שמשלם משק הבית על חשבון מוצר או שירות שטרם נתקבל או החזר חוב על חשבון מוצר שכבר נמצא בבית, אינם נחשבים כהוצאה לתצרוכת אלא כהגדלת החיסכון.
- **הוצאה כוללת לתצרוכת לנפש סטנדרטית**
סך ההוצאה החודשית הכוללת לתצרוכת למשק בית חלקי מספר הנפשות הסטנדרטיות במשק הבית.
- **מוצרי מזון שונים**
קבוצה הכוללת מוצרי מזון כגון: תה, קפה, קקאו, תבלינים, מזון לתינוקות, אבקות, קטניות יבשות, מוצרי טבעונות וצמחונות וקנייה או הזמנה של מזון מוכן לבית.
- **צריכת דיור "בעין"**
זקיפת ערך ההוצאה החודשית עבור צריכת שירותי דירות בבעלות, דירות בדמי מפתח ודירות "חינם". (מופיע בלמ"ס כצריכת שירותי דיור).
- **ביטוח בריאות**
קבוצה זו כוללת משנת 1997 רק את התשלומים עבור ביטוח בריאות **משלים** של קופות החולים ואת ביטוח הבריאות בחברות ביטוח. התשלום עבור ביטוח בריאות ממלכתי, שנחשב כמס, הוא חלק מתשלומי החובה.
- **הוצאות אחרות לבריאות**
קבוצה הכוללת תשלומים לקניית תרופות, מוצרים להיגיינה אישית, משקפיים ועדשות מגע ועוד.
- **הוצאות לכלי רכב**
קבוצה הכוללת זקיפת ריבית ופחת לרכב, הוצאות קבועות ומשתנות לכל סוגי הרכב, קניית רכב דו-גלגלי וכן שכירת רכב.
- **הוצאות אחרות (בתחבורה)**
קבוצה הכוללת הוצאות עבור לימוד נהיגה, חידוש רישיון נהיגה, הובלות למיניהן ותשלום בעבור חנייה.
- **מוצרים ושירותים אחרים**
קבוצת תצרוכת "ראשית", הכוללת מוצרים כמו סיגריות, קוסמטיקה, תכשיטים ושירותים משפטיים.
- **בעלות על מוצרים בני קיימה**
שיעור משקי הבית בקבוצה מסוימת, שיש ברשותה או עומד לשימושה מוצר בן קיימה מסוים, למשל: אחוז משקי הבית בת"א-יפו שיש ברשותם טלוויזיה, מחשב אישי, מכונית, טלפון נייד וכו'.
- **מדד המחירים לצרכן**
מדד המחירים לצרכן מודד את אחוז השינוי שחל במשך הזמן בהוצאה הדרושה לקניית "סל קבוע" של מוצרים ושירותים, שמחיריהם ניתנים למדידה סדירה. "סל" זה מייצג את תצרוכתה של אוכלוסיית משקי הבית. המדד משמש בעיקר להצמדות שונות, לקביעת תוספת היוקר, לתעריפי השכר ולניתוח מגמות המחירים בשוק. (למדד המחירים לצרכן לאורך שנים, ראה הלוח להלן).

מדד המחירים לצרכן לאורך שנים -

שנה	¹ 2005	¹ 2006	² 2007	² 2008	³ 2009	³ 2010	³ 2011
ממוצע שנתי	101.6	103.8	100.5	105.1	103.3	106.1	103.5

1. הבסיס 100=106.8 (ממוצע 2002).
2. הבסיס 100=103.8 (ממוצע 2006).
3. הבסיס 100=105.1 (ממוצע 2008).
4. הבסיס 100=106.1 (ממוצע 2010).

לוחות 19-20: המוסד לביטוח לאומי, מנהל המחקר והתכנון

שכיר - שכיר מוגדר כעובד המקבל שכר ממעסיקו הרשום במס הכנסה ובביטוח לאומי והמדווה על התשלום מדי חודש. גם אם השכיר היה מועסק בכמה מקומות עבודה, הוא נספר רק פעם אחת, כך שהנתונים משקפים את מספר השכירים ולא את מספר המשרות. בהגדרת "שכיר" כלולות גם קבוצות העובדים הבאות: חברי קיבוצים ומושבים שיתופיים, עובדים במשק בית וחיילים בשירות קבע. אין נמנים עם השכירים תושבים זרים המועסקים בישראל כגון: תושבי השטחים ועובדים זרים בלי תעודת זהות ישראלית.

שכר - הכוונה לשכר ברוטו לחודש, הכולל את כל התשלומים ברוטו ששולמו לעובד שכיר במשך החודש, כגון: שכר יסוד, תוספת יוקר, תוספת ותק, מקדמות, תשלומים בעבור שעות נוספות, פרמיות, תגמולים, קצובות, מענקים ותוספות למיניהן (שוטפים או חד פעמיים), כמו כוננויות, תורנויות, "חודש 13", קצובת נסיעה, גמול השכלה, גמול השתלמות, תשלומים בעבור החזקת רכב, דמי הבראה וכו'. השכר ברוטו אינו כולל הוצאות נלוות שהמעסיק מפריש לקרנות (כגון קרנות פנסיה או קופות גמל), לביטוח לאומי ולמס מקביל, למס מעסיקים וכו'.

משך העבודה - מספר החודשים שעבורם שולם השכר לעובד השכיר, בלא להתחשב במספר ימי העבודה שעבד בחודש, בחלקיות המשרה במונחים של ימי עבודה, או במספר שעות העבודה ביום.

עצמאי - עצמאי הוא מי שעובד בעסק שלו או במשק שלו, שמתנהל על שמו תיק שומה במס הכנסה ובביטוח לאומי ואשר משלם דמי ביטוח בעד עצמו.

הכנסה של עצמאים - הכוונה בדרך כלל לשומה שנתקבלה מפקיד השומה. לכ-25% מן העצמאים אין שומות, ולכן בסיס הגבייה נקבע או על פי הצהרתו האישית של המבוטח העצמאי או על פי "קביעה" של המוסד, שניתן לערער עליה ולשנותה. בגלל קשיים טכניים, הכנסת העצמאים הרשומה בקובצי המוסד היא ההכנסה "הגולמית", דהיינו, כל ההכנסה מעבודה, גם אם אינה חייבת בדמי ביטוח (כגון הכנסה מעל הסכום המירבי לתשלום דמי ביטוח). יש לזכור, כי ההכנסות הרשומות לא תמיד סופיות, ובשנים שלאחר מכן מתקבלים ממש הכנסה "הפרשי שומה" רבים המתקנים את ההכנסה הזמנית.

שכר מינימום ושכר ממוצע

- שנת 1990: שכר מינימום - 929 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 2,137 ש"ח.
- שנת 1995: שכר מינימום - 1,750 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 4,083 ש"ח.
- שנת 2000: שכר מינימום - 2,923 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,188 ש"ח.
- שנת 2001: שכר מינימום - 3,191 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,604 ש"ח.
- שנת 2002: שכר מינימום - 3,267 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 6,964 ש"ח.
- שנת 2003: שכר מינימום - 3,335 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 6,964 ש"ח.
- שנת 2004: שכר מינימום - 3,335 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 6,964 ש"ח.
- שנת 2005: שכר מינימום - 3,335 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 6,964 ש"ח.
- שנת 2006: שכר מינימום - 3,501 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,383 ש"ח.

שנת 2007: שכר מינימום - 3,749 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,537 ש"ח.
שנת 2008: שכר מינימום - 3,850 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,663 ש"ח.
שנת 2009: שכר מינימום - 3,850 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 7,928 ש"ח.
שנת 2010: שכר מינימום - 3,850 ש"ח לחודש עבודה. שכר ממוצע לחודש עבודה - 8,015 ש"ח.
שנת 2011: שכר מינימום - 4,100 ש"ח לחודש עבודה (החל מה-1.7.2011). שכר ממוצע לחודש עבודה - 8,307 ש"ח.

לוחות 23-24: הלמ"ס, צפיפות דיור בישראל, 2011

לוחות 27-29: הלמ"ס, סקרי מחירי דירות בבעלות הדיירים ושכר דירה של דירות בשכירות

לוחות 32-34: הלמ"ס, הסקר החברתי 2011

הסקר החברתי נערך באופן שוטף החל בשנת 2002, ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הסקר מספק מידע מעודכן על תנאי החיים של החברה ועל רווחת האוכלוסייה בישראל, כולל תפיסות ועמדות של הציבור. הסקר החברתי מורכב משני חלקים עיקריים: **גרעין קבוע**, המכיל מספר רב של שאלות במגוון תחומי חיים, כגון: בריאות, דיור, תעסוקה ומצב כלכלי, וחלק נוסף המוקדש בכל שנה לנושא אחר - **נושא שנתי מתחלף**, שבו שאלות העוסקות בתחום אחד בהרחבה (הלוחות המוצגים בפרק זה לקוחים מהגרעין הקבוע בלבד). הסקר החברתי עוסק במגוון תחומי חיים, כגון: בריאות, דיור, תעסוקה, מצב כלכלי וכו'. אוכלוסיית הסקר כוללת את האוכלוסייה הקבועה של מדינת ישראל, בגילאי 20 ומעלה (נכללים בה גם דיירי המוסדות השוהים במוסד שלא לצרכים טיפוליים כמעונות סטודנטים, מרכזי קליטה ותכניות דיור מוגן לאוכלוסייה המבוגרת). עולים חדשים נכללו באוכלוסיית הסקר, רק אם שהו לפחות 6 חודשים בארץ. החל משנת 2004 נכללים גם תושבי מזרח ירושלים. בשנת 2011 מסגרת הדגימה בסקר התבססה על מרשם התושבים המעודכן לאפריל 2009. בסה"כ נדגמו בישראל 9,533 בני 20 ומעלה ובת"א-יפו נדגמו 396 בני 20 ומעלה.

הערה: הסקר החברתי מבוסס על מדגם נפשות (בני 20 ומעלה), לכן יש להמנע מלייחס לאומדנים אלו תכונות של משקי בית.

תיאור והסבר

1. משקי בית ומשפחות (עפ"י מפקד האוכלוסין 2008)

ממוצע הנפשות למשק בית בתל-אביב-יפו עמד בדצמבר 2008 על 2.1. בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) וברבעים 7 (יפו) ו-9 (מזרח העיר) ממוצע הנפשות למשק בית גבוה יחסית בהשוואה לצפון הישן (רובע 3) ולמרכז העיר (רבעים 5 ו-6). באזורים אלה (רבעים 3, 5 ו-6) משקי הבית קטנים יותר - למעלה ממחצית ממשקי הבית הם משקי בית של נפש אחת בלבד (לוח 3.1).

בדצמבר 2008 היו בתל-אביב-יפו 187.5 אלף משקי בית, לעומת 149.1 אלף משקי בית בשנת 1995. בהשוואה לנתוני מפקד 1995, חלה עלייה של כ-26% בסך כל מספר משקי הבית בעיר וירידה בממוצע הנפשות למשק בית (2.3 נפשות בממוצע במפקד 1995 לעומת 2.1 נפשות בממוצע במפקד 2008). העלייה במספר משקי הבית בולטת יותר בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) ובמרכז העיר (רבעים 5 ו-6) והירידה בממוצע הנפשות למשק בית בולטת במיוחד בדרום ובמזרח העיר (רבעים 7-9) (לוח 3.2).

ב-2008, כ-56% ממשקי הבית בעיר הינם משקי בית משפחתיים (104.4 אלף משקי בית משפחתיים, הכוללים 13.9 אלף משקי בית בהם הורה יחיד) ו-82.8 אלף משקי בית שאינם משפחתיים. יש לציין כי אחוז משקי הבית המשפחתיים גבוה במיוחד בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) (69%-76%), ברובע 7 (66%) וברובע 9 (67%) (לוח 3.3).

ב-2008 ב-43.1 אלף משקי בית בעיר, המהווים 23% ממשקי הבית בעיר, גרים ילדים עד גיל 17. שיעורים גבוהים יותר של משקי בית עם ילדים עד גיל 17 נמצאים בעיקר בעבר הירקון (28% ו-38% ממשקי הבית ברבעים 1 ו-2, בהתאמה), ברובע 7 (31%) וברובע 9 (כ-30% ממשקי הבית). במקביל, בצפון הישן (רובע 3), בלב העיר (רובע 5) ובחלק מדרום בעיר (רובע 8), שיעור משקי הבית עם ילדים עד גיל 17 נמוך יחסית לשאר העיר - רק 11%-19% ממשקי הבית בכל אחד מהרבעים הללו הם משקי בית עם ילדים עד גיל 17 (לוח 3.4).

בהשוואה לנתונים ממפקד 1995 עולה כי חלה עלייה של כ-10% במספר משקי הבית עם ילדים עד גיל 17 בעיר (מ-39.4 אלף משקי בית עם ילדים עד גיל 17 ב-1995 ל-43.1 אלף ב-2008), אך במקביל חלה גם ירידה באחוז משקי הבית עם ילדים עד גיל 17 מתוך סה"כ משקי הבית בעיר (כ-26% ב-1995 לעומת כ-23% ב-2008), בעיקר בגלל שנוספו משקי בית של צעירים בני 20-34 ללא ילדים. הירידה המשמעותית ביותר נרשמה בדרום ומזרח העיר (רבעים 7-9). (לוח 3.5).

42.2 אלף משקי בית בעיר הם משקי בית בהם מתגורר לפחות אדם אחד בן 65 ומעלה והם מהווים כ-23% מכלל משקי הבית בעיר. כ-45% ממשקי הבית של בני 65 ומעלה הם משקי בית של נפש אחת. בהשוואה לנתוני מפקד 1995 חלה ירידה של 12.3% במספר משקי הבית בהם לפחות נפש אחת בגיל 65 ומעלה. רבעים בהם קיים שיעור גבוה יחסית של משקי בית עם בני 65 ומעלה הם רבעים 1, 4 ו-7, בהם שיעור משקי הבית של בני 65 ומעלה עומד על 27%-30% ממשקי הבית בכל רובע. לעומת זאת, ברבעים 3, 5 ו-6 שיעור משקי בית עם בני 65 ומעלה, נמוך יחסית (8%-17% ממשקי הבית בכל רובע) (לוח 3.6).

2. קו העוני

משק בית מוגדר כמשק בית עני כאשר ההכנסה שלו לנפש סטנדרטית נמוכה מקו העוני. קו העוני לנפש סטנדרטית לשנת 2010 היה 1,931 ש"ח לחודש לעומת 1,815 ש"ח לחודש ב-2009 ו-1,742 ש"ח ב-2008. בשנת 2010 מהווה קו העוני לנפש סטנדרטית 24% מהשכר הממוצע במשק (1,931 מתוך 8,015 ש"ח), בהשוואה ל-23% מהשכר הממוצע בשנתיים הקודמות ול-19% מהשכר הממוצע בשנת 2000. ב-2011, בתל-אביב-יפו מספר משקי הבית מתחת לקו העוני היה 18,299 (ירידה של כ-3% בהשוואה לשנת 2010). משקי בית אלו מהווים כ-10% מסה"כ משקי הבית בעיר (ירידה קטנה בהשוואה ל-2010 - 11%, אך נמוך בהשוואה לשנת 2005 - 12%). מספר הנפשות העניות בעיר בשנת 2011 הוא 38,582, שהן כ-10% מסך-כל אוכלוסיית העיר. מספר הנפשות העניות בתל-אביב-יפו בשנת 2011 ירד בכ-15% בהשוואה למספרם בשנת 2010 (45,240), אך בעלייה קטנה בהשוואה לשנת 2009 (38,014). בשנים 2011-2000 ירדה תחולת העוני בת"א-יפו בקרב משקי בית, בקרב נפשות ובקרב ילדים (ירידה של 2.1%, 3.0% ו-6.1% בהתאמה). בישראל ב-2011: כ-20% ממשקי הבית, כ-25% מהנפשות וכ-36% מהילדים חיים מתחת לקו העוני. כמו כן, בין השנים 2011-2000 נרשמה בישראל עלייה בתחולת העוני של משקי בית, נפשות וילדים (עלייה של 2.3%, 6.0% ו-10.3% בהתאמה). ככלל, תחולת העוני בתל-אביב-יפו נמוכה משמעותית מאשר בישראל כולה, כאשר הפער בתחולת העוני בין ת"א-יפו לישראל העמיק עם השנים. הפער בתחולת העוני בין ת"א-יפו לישראל בשנת 2011 גבוה במיוחד בקרב הילדים (בת"א-יפו-12.2% ובישראל-35.5%) (לוחות 3.7 ו-3.8).

3. משפחות חד-הוריות

בת"א-יפו נמנו בסוף שנת 2011 10,148 משפחות חד-הוריות, המהוות 21.3% מסה"כ המשפחות עם ילדים בעיר. מספר המשפחות החד-הוריות גדל לאורך השנים. מאז שנת 2000, בה היו 8,341 משפחות חד-הוריות בעיר, חלה עלייה של כ-22% במספרן. לפי הנתונים מסוף שנת 1992 (השנה הראשונה לגביה קיים מידע אודות משפחות חד-הוריות בת"א-יפו), היו בעיר 4,621 משפחות חד-הוריות שהיוו 10.1% מסה"כ המשפחות עם ילדים בעיר. כלומר, לאורך שני העשורים האחרונים מספר המשפחות החד-הוריות בעיר הכפיל את עצמו וגם שיעורן מסה"כ המשפחות עם ילדים בעיר הוכפל (לוח 3.9).

על פי נתוני הביטוח הלאומי בישראל נמנו בסוף שנת 2011 131,181 משפחות חד-הוריות (בהשוואה ל-129,049 משפחות חד-הוריות בסוף 2010), המהוות 12.4% מכלל המשפחות עם ילדים בארץ. בשנת 2011 התפלגות המצב המשפחתי של ההורה במשפחות חד-הוריות היא כדלהלן: כ-40% רווקה, כ-55% גרושה וכ-5% אלמנה. יש לציין כי בסוף שנת 1992 אחוז המשפחות החד-הוריות שבראשן עמד/ה רווקה היה נמוך יותר והוא עמד על 24.2%. רובן המכריע של המשפחות החד-הוריות בעיר הן בראשות נשים (95%), בדומה לישראל (95%) (לוח 3.9).

4. הכנסות שכירים ועצמאיים, הכנסות והוצאות משקי בית

הכנסות שכירים

לפי סקרי הכנסות שכירים של הלמ"ס נמצא, שהכנסה כספית ממוצעת ברוטו משכר, לשכיר בתל-אביב-יפו הגיעה בשנת 2011 ל-10,083 ש"ח לחודש - עלייה של כ-9% בהשוואה לשנת 2010 (9,287 ש"ח). בין השנים 2000 ל-2011 מסתמנת עלייה הדרגתית של כ-22% בהכנסה הכספית הממוצעת ברוטו לחודש (לוח 3.10). כמו כן, נמצא כי ב-2011 ההכנסה הממוצעת ברוטו לחודש לשכיר תושב תל-אביב-יפו גבוהה ב-38% מאשר בירושלים, ב-17% מאשר בחיפה ובכ-21% מהנתון הארצי (לוח 3.11).

בשנת 2011, נשים שכירות תושבות העיר (המהוות כמחצית מכלל השכירים) השתכרו בממוצע לחודש פחות מגברים: 8,123 ש"ח לעומת 12,261 ש"ח, כלומר שכר הנשים מהווה כ-66% משכר הגברים. חלק מהפער מוסבר במספר שעות העבודה הנמוך יותר בקרב הנשים: כ-38 שעות בממוצע לשבוע לעומת כ-44 בקרב הגברים. אך גם לאחר ניכוי ההשפעה של גורם זה נמצא שקיים פער משמעותי בין ההכנסות: השכר הממוצע לשעת עבודה ב-2011 עמד על כ-51 ש"ח אצל נשים לעומת כ-65 ש"ח אצל גברים, כלומר השכר הממוצע לשעת עבודה אצל הנשים מהווה כ-79% משכר הגברים (לוח 3.10). יש לציין כי פערי השכר בין הנשים לגברים תושבי העיר מצטמצמים עם השנים (אם כי בשנת 2011 הפער התרחב מעט). תופעה זו באה לידי ביטוי הן בשכר החודשי הממוצע והן בשכר הממוצע לשעת עבודה. לשם השוואה, בשנת 2000 השכר החודשי הממוצע של נשים היווה 58% משכר הגברים לעומת 66% בשנת 2011. בשכר הממוצע לשעת עבודה התמונה דומה, אך יותר מתונה: בשנת 2000 השכר הממוצע לשעת עבודה של נשים היווה 71% משכר הגברים לעומת 79% בשנת 2011.

לפי סקרי הכנסות משקי בית, בהם ראש משק הבית הוא שכיר, לשנת 2011, נמצא שהמאפיינים של ראש משק בית שכיר בתל-אביב-יפו הם: גיל ממוצע של כ-40 שנים והשכלה של כ-15 שנות לימוד. מספר הנפשות הממוצע למשק בית הוא 2.5. ממוצע ההכנסה החודשית ברוטו במשקי בית בעיר בהם ראש משק הבית שכיר הגיעה ב-2011 ל-18,776 ש"ח, עלייה של אחוז אחד בהשוואה לשנת 2010 (18,534 ש"ח). במשקי בית בהם ראש משק הבית שכיר, ב-21 השנים האחרונות (1990-2011), ישנה עלייה בהכנסה החודשית (ברוטו ונטו) ועלייה בהכנסה לנפש סטנדרטית (ברוטו ונטו) בת"א-יפו יחסית לישראל: בשנת 1990 ההכנסה החודשית נטו במשק בית בת"א-יפו היוותה כ-88% מההכנסה החודשית של משק בית שבראשו שכיר בישראל. לעומת זאת, ב-2011 ההכנסה החודשית במשק בית, שבראשו שכיר, בת"א-יפו היוותה כ-107% מההכנסה החודשית למשק בית בישראל. בהכנסה נטו לנפש סטנדרטית, המקובלת כמדד לרמת חיים, מגמה זו אף מתחזקת: בשנת 1990 ההכנסה נטו לנפש סטנדרטית היוותה כ-111% מההכנסה נטו לנפש סטנדרטית בישראל, לעומת כ-140% יחסית לישראל בשנת 2011 (לוח 3.12). רוב ההכנסות במשקי בית בהם ראש משק הבית שכיר מגיעות מעבודה (כ-87%) (לוח 3.13).

ההכנסה החודשית ברוטו למשק בית בתל-אביב-יפו שראש משק הבית הוא שכיר, גבוהה ב-11% מהנתון הארצי (16,854 ש"ח), גבוהה בכ-39% מהנתון המקביל בירושלים (13,499 ש"ח) וב-15% מהנתון המקביל בחיפה (16,302 ש"ח). בהכנסה נטו לנפש סטנדרטית פערים אלה גדלים משמעותית: במשקי בית של שכירים תושבי תל-אביב-יפו הכנסה נטו לנפש סטנדרטית בשנת 2011 היא 6,711 ש"ח בחודש, גבוהה בכ-40% מאשר בכל הארץ, בכ-89% מזו שבירושלים וב-23% מאשר בחיפה (לוח 3.14). כאמור, כ-87% מהכנסות של משקי בית שכירים בת"א-יפו הן מעבודה וכ-13% הן הכנסות שלא מעבודה (מהכנסות מהון ומרכוש, מפנסיות ומקופות גמל או מקצבאות מביטוח לאומי) (לוח 3.15).

לפי סקרי הכנסות משקי בית בהם ראש משק הבית **אינו עובד**, לשנת 2011, נמצא שהמאפיינים של ראש משק בית שאינו עובד בתל-אביב-יפו הם: גיל ממוצע של כ-66 שנים והשכלה של כ-12 שנות לימוד. גודל משק בית עומד על 1.4 נפשות בממוצע למשק בית. ממוצע ההכנסה החודשית ברוטו במשקי בית בעיר, בהם ראש משק הבית אינו עובד, מהווה רק כ-38% (7,167 ש"ח) מההכנסה החודשית הממוצעת למשקי בית שבראשם שכיר (18,776 ש"ח). בין השנים 2000 ל-2009 חלה עלייה בהכנסה החודשית (ברוטו ונטו) של משקי בית בהם ראש משק הבית אינו עובד בת"א-יפו יחסית לישראל: בשנת 2000 ההכנסה החודשית נטו במשקי בית בהם ראש משק הבית אינו עובד בת"א-יפו היוותה כ-115% מההכנסה החודשית נטו של משקי בית מקבילים בישראל. לעומת זאת, ב-2009 ההכנסה החודשית נטו בת"א-יפו גדלה לכ-140% בהשוואה להכנסה החודשית נטו בישראל. בשנים 2010-2011 הפער בהכנסה החודשית נטו בת"א-יפו הצטמצם והגיע ל-123% ו-113% בהתאמה, בהשוואה לישראל. רוב ההכנסות במשקי

בית שבהם ראש משק הבית אינו עובד מגיעות מקצבאות הביטוח הלאומי - 35% (אשר מתוכן 24% מקצבת זקנה) ומפנסיה או מקופות גמל - 34% (לוח 3.16).

הכנסות והוצאות משקי בית

על-פי הממצאים של סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס ב-2011, נמצא שהכנסה כספית חודשית ברוטו למשק בית בתל-אביב-יפו מגיעה ל-16,017 ש"ח, גבוהה יותר בכ-9% מהנתון הארצי (14,629 ש"ח), גבוהה בכ-35% מאשר בירושלים (11,832 ש"ח) ובכ-15% מאשר בחיפה (13,939 ש"ח). רוב ההכנסה הכספית החודשית ברוטו למשק בית בתל-אביב-יפו היא מעבודה (כ-76%). יש לציין שכ-18% מההכנסה הכספית ברוטו הם תשלומי חובה כמו: מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות (לוח 3.17). ההוצאה החודשית הכוללת לתצרוכת למשק בית בתל-אביב-יפו גבוהה בכ-10% מהנתון הארצי (15,365 ש"ח לעומת 13,967 ש"ח, בהתאמה), גבוהה ב-17% מההוצאה המקבילה בירושלים וב-27% מההוצאה החודשית לתצרוכת למשק בית בחיפה (לוח 3.18). ההוצאה החודשית הכוללת לתצרוכת למשק בית בת"א-יפו בשנת 2011 גדלה בכ-1% בהשוואה לשנת 2010 (15,256 ש"ח), כאשר בכל הארץ גדלה הוצאה זו בכ-3%, בירושלים ב-6% ובחיפה גדלה ההוצאה החודשית הכוללת לתצרוכת בכ-13%.

שכירים ועצמאיים

על-פי נתוני הביטוח הלאומי, עמד מספר השכירים תושבי תל-אביב-יפו בשנת 2010 על 201,204 בהשוואה ל-198,053 ב-2009. 6.6% מסה"כ השכירים בארץ הם תושבי תל-אביב-יפו (ובירושלים 7.2% ובחיפה 3.8%). יש לציין, שחלקם של השכירים תושבי כל אחת משלוש הערים מתוך כלל השכירים בישראל תואם לחלקו היחסי של כוח העבודה האזרחי בכל אחת מן הערים, מסך-כל כוח העבודה בישראל.

אחוז השכירים המשתכרים עד שכר המינימום בתל-אביב-יפו עמד ב-2010 על 26.8%, לעומת 31.4% בישראל, 37.6% בירושלים ו-32.5% בחיפה (לוח 3.19).

על-פי נתוני הביטוח הלאומי לסוף 2010 מספרם של העצמאיים בישראל הוא 238,131. 21,060 מתגוררים בתל-אביב-יפו (8.8% מתוך סה"כ בישראל). מספר העצמאיים שגרים בירושלים עומד על 17,270 ובחיפה על 7,301 (7.3% ו-3.1% מהעצמאיים בישראל, בהתאמה).

אחוז העצמאיים המשתכרים עד שכר המינימום בתל-אביב-יפו עמד ב-2010 על 32.6%, לעומת 36.2% בכל הארץ, 47.2% בירושלים ו-36.1% בחיפה (לוח 3.20).

נתונים על המתגוררים בדירות בבעלות ובשכירות (על-פי סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2011)

שיעור המתגוררים בדירות בבעלות בעיר בשנת 2011 נמוך באופן משמעותי בהשוואה לשיעור הארצי (כ-44% לעומת כ-69% בישראל) וכן נמוך בהשוואה לשיעור המתגוררים בדירות שבבעלותם בירושלים ובחיפה (כ-60% בכל אחת מהן). ערכה הממוצע של דירה בבעלות בתל-אביב-יפו גבוה ביחס לערכים המקבילים בירושלים, בחיפה ובישראל: 2,395,000 ש"ח לעומת 1,727,000 ש"ח, 1,146,000 ש"ח ו-1,416,000 ש"ח, בהתאמה (לוח 3.21).

במקביל, אחוז המתגוררים בדירות שכורות בעיר בשנת 2011 גבוה משמעותית מאחוז המתגוררים בשכירות בישראל (כ-49% לעומת כ-26% בישראל), בירושלים (כ-31%) ובחיפה (כ-33%) (לוח 3.22). בתל-אביב-יפו, לאורך השנים מסתמנת מגמה של עלייה בשיעור המתגוררים בדירות בשכירות וירידה בשיעור הגרים בדירות בבעלות (ראה תרשים: משקי הבית בת"א-יפו לפי סוג החזקה על הדירה).

השוואת מאפייני המתגוררים בדירות שבבעלות למאפייני המתגוררים בדירות שכורות בתל-אביב-יפו מעלה כי צפיפות הדיור בדירות בשכירות מעט גבוהה יותר בהשוואה לצפיפות הדיור בדירות בבעלות (0.8 לעומת 0.7 נפשות לחדר). כמו כן, מספר המפרנסים הממוצע במשק הבית בקרב המתגוררים בדירות שכורות גבוה במעט בהשוואה לאלו הגרים בדירות בבעלות (1.2 לעומת 1.1, בהתאמה), נתון אשר יכול לנבוע ממגורים עם שותף או עם שותפים לדירה, אשר אופיינית למגורים בדירות שכורות בעיר. יש לציין, כי שיעורי הגרים בדירות שבבעלותם (כ-44%) והגרים בדירות בשכירות (כ-49%) אינם מסתכמים ל-100%, שכן, השאר גרים בהסדרים אחרים (לדוגמא: תושבים המתגוררים בבית שהוא בבעלות המשפחה מבלי לשלם דמי שכירות).

5. צפיפות והסדרי דיור

עפ"י סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס (2011), הצפיפות הממוצעת (מספר נפשות בממוצע לחדר) במשקי בית יהודיים בתל-אביב-יפו בשנת 2011 עמדה על 0.71, בדומה למשקי בית יהודים בחיפה

(שבהם צפיפות הדיור היא 0.68), בעוד שבירושלים הגיעה צפיפות הדיור ל-0.94 ובישראל ל-0.82 (לוח 3.24).

עפ"י מפקד האוכלוסין 2008, צפיפות הדיור הממוצעת בתל-אביב-יפו (הכוללת גם נתונים על משקי בית לא יהודים) בדצמבר 2008 היתה 0.8 נפשות לחדר. צפיפות הדיור גבוהה יחסית בדרום העיר ובמזרח (רבעים 7-9): 0.9-1.0 נפשות לחדר, בהשוואה לצפון ולמרכז העיר: 0.6-0.7 נפשות לחדר. כ-62% מהדירות בעיר הן בנות 2-3 חדרים, בעוד שרק כ-8% מהדירות בעיר הן בנות 5 חדרים ויותר. יש לציין כי בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) קיים האחוז הגבוה ביותר של דירות גדולות, בהן 5 חדרים או יותר: כ-28% מהדירות ברובע 2 וכ-24% מהדירות ברובע 1 הן בנות 5 חדרים או יותר (לוח 3.25).

ב-2008, כ-45% מכלל משקי הבית בעיר גרים בדירה בבעלותם וכ-48% ממשקי הבית גרים בשכירות (השאר גרים בהסדר אחר). אחוז הגרים בדירות בבעלות גבוה במיוחד בעבר הירקון (כ-62% וכ-66% ממשקי הבית ברבעים 1 ו-2, בהתאמה), ונמוך במיוחד במרכז ובדרום העיר (כ-24% ממשקי הבית ברבעים 5 ו-6 וכ-25% ממשקי הבית ברובע 8). בהשוואה לנתוני מפקדים קודמים חלה ירידה בשיעור המתגוררים בדירה בבעלותם: כ-68% ממשקי הבית ב-1983, 58% ב-1995 וכ-45% בלבד ב-2008 (לוח 3.26).

6. מחירי דירות בבעלות ומחירים של שכר דירה בשכירות

על-פי סקרי מחירי דירות בבעלות, הנערכים על-ידי הלמ"ס, נמצא כי מחירי הדירות בבעלות הדיירים גבוהים בתל-אביב-יפו בהשוואה לירושלים, חיפה ולכל הארץ. ברבע הראשון של שנת 2012 היה המחיר הממוצע לדירה בתל-אביב-יפו 1,786,500 ש"ח - גבוה ב-64% ממחיר דירה ממוצע בארץ, ב-18% יותר ממחירן בירושלים וב-124% גבוה יותר מאשר בחיפה. בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד (הרבע הראשון של שנת 2011), מחיר דירה בתל-אביב-יפו ירד בכ-9% (בעוד שבכל הארץ חלה ירידה של כ-3% ובירושלים ירידה של כ-1%, לעומת זאת בחיפה חלה עלייה של כ-16%) (לוח 3.27).

לאורך השנים ניתן לראות כי העמיק הפער במחירי הדיור בבעלות בת"א-יפו בהשוואה לישראל: בעוד שבשנת 1981 מחיר ממוצע של דירה בארץ עמד על כ-82% ממחיר ממוצע של דירה בת"א-יפו, בשנת 2011 מחיר ממוצע של דירה בארץ עמד על כ-59% ממחיר ממוצע של דירה בת"א-יפו (לוח 3.28).

מסקר שכר דירה חודשי של דירות בשכירות, נמצא כי ברבעון הראשון של שנת 2012, שכר הדירה בתל-אביב-יפו היה גבוה בכ-45% מן הממוצע הארצי; גבוה בכ-32% מאשר בירושלים וב-108% בהשוואה לשכר הדירה בחיפה. ברבעון הראשון של שנת 2012, הגיע שכר הדירה בתל-אביב-יפו לכ-4,691 ש"ח לחודש, עלייה של כ-8% בהשוואה לתקופה המקבילה בשנה הקודמת. שכר הדירה בכלל ישראל עלה בתקופה זו ב-6%, בחיפה הייתה עלייה של 9% ובירושלים נשמרה יציבות בהשוואה לשנה קודמת. יש לציין, כי הפער בשכר הדירה בת"א-יפו לעומת שכר הדירה בארץ, בירושלים ובחיפה העמיק לאורך השנים (לוח 3.29).

7. בעלות על מוצרים בני קיימה

סקר הוצאות משק הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מספק מידע על אחוז משקי הבית שברשותם מוצרים בני קיימה שונים. בשנת 2011, המוצרים השכיחים הנמצאים אצל רובם המכריע של משקי הבית בעיר (למעלה מ-80%) היו: מיקרוגל, מקרר, מזגן, מכונת כביסה, טלפון נייד אחד לפחות, טלוויזיה, מחשב ביתי ומנוי לאינטרנט.

עפ"י מפקד האוכלוסין 2008, ברשותם של כ-79% ממשקי הבית בעיר מחשב אישי. יש לציין כי כ-95% ממשקי הבית שברשותם מחשב אישי מנויים לאינטרנט. בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) וברובע 6, אחוז משקי הבית שברשותם מחשב אישי גבוה במיוחד (87%, 86% וכ-90%, בהתאמה). לעומת זאת, בדרום ובמזרח העיר (רבעים 7-9) השיעורים נמוכים יותר (56%-69%). ברשותם של 60% ממשקי הבית בעיר מכונית אחת לפחות, וברשותם של כ-17% ממשקי הבית בעיר 2 מכוניות או יותר. שיעור בעלי המכוניות גבוה בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2): 82% ו-81%, בהתאמה, ונמוך ביפו ובדרום העיר (רבעים 7 ו-8): 42% ו-38%, בהתאמה (לוח 3.31).

8. הסקר החברתי

על-פי הסקר החברתי של הלמ"ס ב-2011, כ-85% מהתושבים בת"א-יפו בני 20 ומעלה מרוצים או מרוצים מאוד מהחיים וכ-56% מעריכים שחיים יהיו טובים יותר. שביעות הרצון מהחיים גבוהה יותר בקרב אקדמאים בהשוואה לאלו שאינם אקדמאים, בקרב צעירים (בגילאי 20-34) והיא עולה עם העלייה ברמת ההכנסה. שביעות הרצון מהחיים גבוהה יותר בקרב רווקים ונשואים בהשוואה לגרושים, פרודים או אלמנים.

כ-56% מהתושבים בני 20 ומעלה מרוצים או מרוצים מאוד ממצבם הכלכלי וכ-51% מעריכים שמצבם הכלכלי יהיה טוב יותר. שביעות הרצון מהמצב הכלכלי גבוהה יותר בקרב גילאי 50 ומעלה בהשוואה לגילאי 20-49 והיא עולה עם העלייה ברמת ההשכלה וההכנסה (לוח 3.32).

כ-88% מהמועסקים במשרה מלאה, בני 20 ומעלה, מרוצים מעבודתם וכ-62% מהם מרוצים מההכנסה מעבודתם. מועסקים במשרה מלאה בעלי תואר שני או שלישי מרוצים יותר מעבודתם בהשוואה לבעלי תואר ראשון או בהשוואה לאלה שאינם אקדמאים, המועסקים במשרה מלאה (לוח 3.33).

כ-54% מהתושבים בני 20 ומעלה בתל-אביב-יפו יצאו בשנה האחרונה לנופש או לטיול עם לינה בארץ וכ-50% יצאו לנופש או לטיול בחו"ל. היציאה לנופש בארץ או בחו"ל עולה עם העלייה ברמת ההכנסה. שיעור היוצאים לנופש בארץ או בחו"ל גבוה יותר בקרב בעלי השכלה אקדמית, בהשוואה לשאר. כמו כן, היציאה לנופש בארץ ובחו"ל פוחתת עם העלייה בגיל (לוח 3.34).